

ÇİNGEVELER

OSMAN CEMAL
KAYGILI

ROMAN

♥ can
miras

OSMAN CEMAL KAYGILI
ÇİNGENELER

Can Miras

© 2019, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Etiman Kitabevi, 1939

Esas alınan basım: Semih Lütfi Kitabevi, 1943

Can Yayınları'nda 1. Basım: Mart 2019, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

Editör: Tahsin Yıldırım

Düzeltili: Ebru Aydın

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Saner Basım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. No: 2/4 2BC 3/4

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 35382

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-4012-1

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750740121

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

OSMAN CEMAL KAYGILI
ÇİNGENELER

ROMAN

♥can

Osman Cemal Kaygılı'nın Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Köşe Bucak İstanbul, 2019

OSMAN CEMAL KAYGILI, 1890'da İstanbul'da doğdu. Askerî kâtiplik ve öğretmenlik yaptı. Mahmut Şevket Paşa suikastına adının karışmasından sonra birçok yazarla birlikte sürüldüğü Sinop'ta üç yıl kaldı. Geçimini sağlamak için birçok farklı işte çalışan yazar, 1920'lerde mizah yazarlığıyla tanındı. Sonraki yıllarda *Sabah*, *İkdam*, *Cumhuriyet* gibi gazetelerde köşe yazarlığı yaptı. İstanbul kültürüne dair çeşitli yazı dizileri yayımladı. Roman, öykü, sözlük, deneme gibi farklı türlerde eserler veren ve zengin folklor bilgisinden kuvvet alarak eski İstanbul kenar mahalle hayatını eserlerine başarıyla taşıyan Osman Cemal Kaygılı, 1945'te öldü.

Sunuş

Osman Cemal Kaygılı'nın mutsuz biten bir aşk hikâyesini, İstanbul'u ve İstanbul Çingenerini anlattığı *Çingenerler* romanı 1935'te tefrika edilmiş, ilk defa 1939'da kitap olarak basılmış, 1942'de de Cumhuriyet Halk Partisi Roman Ödülü'ne layık görülmüştür.

Romanlarında gözlem ve izlenimleri belirgin bir şekilde yansıtan Osman Cemal Kaygılı'nın adeta adıyla özdeşleşen *Çingenerler* romanı, İstanbul'un eğlence hayatından ve gerek sur içinde gerekse sur dışında yaşayan farklı kültürdeki İstanbul Çingenerlerinin hayatından kesitler aktarması yönüyle sosyolojik öneme haizdir.

İstanbul'un bir rengi olan ve edebiyatımızda fazla işlenmemiş olan Çingenerlerin hayatlarını, örf ve âdetlerini, kendi içlerindeki sosyolojik ve kültürel farklılıklar ile yaşadıkları mekânları, toplumun onlara, onların topluma bakışını, aşkı, acıyı konu alan ve Rauf Mutluay'a göre "otobiyografik doğruluklara yaslanan bir içtenlik" barındıran, Sait Faik'in ifadesiyle "şaheser" olan *Çingenerler*'i Tahir Alangu, "edebiyatımızın en dikkate değer" eserlerinden biri olarak değerlendirmiştir.

Eserin yazımında günümüz imlasına göre hareket edilmiş, anlamı bilinmeyen ya da açıklanma ihtiyacı duyulan kelime, kavram, yer adları açıklamalarla izah edilmiştir. Çingenerlerin Türkçe konuşmalarının yazımına müdahale edilmemiş, Çingenece bazı kelimelerin açıklamaları da yazarın yaptığı şekilde, parantez içinde bırakılmıştır.

Kalemini basit halk tabakasının yaşantısına çeviren Osman Cemal Kaygılı'nın edebiyat tarihimiz içinde kendine özgü bir yeri mutlaka almasını temenni ediyoruz.

Tahsin Yıldırım
Çamlıca 9 Ocak 2019

Çingene Bizzat Bahardır

Çingene, insanın tabiata en yakın kalan güzel bir cinsidir. Zannedilir ki, bu tunç yüzlü ve fağfur¹ dişli kır sakinleri, beşerî şekle istihale² etmiş birtakım yeşil ağaçlardır. Çingene bizzat bahardır. Çocukluğumda gördüğüm baharlardan bugün hatırımda kalan hayal; yeşil, kırmızı, sarı şalvarlar giymiş, şarkı söyleyen ve el çırpan bir alay genç ki içinde tahta zurna çalıp bu musikinin vahşi kahkahaları ardından müşabih³ akisleriyle vadileri inim inim inleyen gene bir Çingene'dir!⁴

Ahmet Haşim

Bu fantazi yazısıyla Çingeneleri pek ballandıran Ahmet Haşim, ne yazık ki yazısının sonunda Çingeneleri birbirine karıştırmış; bahar günleri Kâğıthane'de, Gök-su'da, Çırpıcı'da çalgı çalıp şarkı söyleyen ve göbek atan Çingenelere tıpkı oba Çingeneleri denilen göçebe Çingene karıları gibi şalvar giydirmiş... Halbuki bahar günlerinde, düğünlerde, eğlentilerde çalgı çalıp şarkı söyleyen

1. Çin işi de denilen vazo, sürahi gibi değerli porselen eşya. (Y.N.)

2. Biçim değiştirme, başkalaşma. (Y.N.)

3. Benzer. (Y.N.)

4. Ahmet Haşim, "Çingene", *İkdam*, 7 Mayıs 1928, Sayı 11150, s.1. (Y.N.)

ve göbek atan Çingenerler başka oba Çingenerleri denilen eski ayıcılar, maymuncular, falcılar, sepetçiler, demirciler, değirmenciler, tarakçılar, harmancılar başka. Ve zannedersen rahmetli Haşim o yazısıyla oba Çingenerlerini kastetmiş... Ancak her iki cinsi de iyi tanımadığı için onlara bir bahar günü belki Kâğıthane'de, belki Göksu'da, belki de Kurbağalıdere'nin kenarında ve belki de hayalinde şarkı söyleyip zurna çaldırmış!

Vakıa¹ pek eskiden yollarda, mahalle aralarında, seyyir yerlerinde oba Çingenerlerinden de ara sıra, tek tük çalgı çalan, türkü söyleyen ve göbek atanlar vardı, vardı amma onlar pek de deve de kulaktı ve öz çalgıcı, öz şarkıcı İstanbul Çingenerlerinin yanında berikilerin adları bile okunmazdı.

İstanbul'un öz çalgıcı ve şarkıcı Çingene kız ve kadınları ise şalvar, yeldirme², entari; erkekleri de ötekilerin erkekleri gibi potur³ değil; ceket, pantolon giyerlerdi. Sonra bu iki çeşit Kıptilerin⁴ yaşayışları, geçinüşleri, dilleri, şiveleri arasında pek çok farklar vardı. Birinciler hemen daima göçebe olarak kırlarda, bayırlarda, ormanlarda, çayırlarda, su başlarında, harman yerlerinde yaşadıkları için Haşim'in, "insanın tabiata en yakın kalan tunç yüzlü, fağfur dişli güzel bir cinsi ve bizzat bahar" dediği Çingenerler bunlar olacak... Ve işte ben de yazıma önce bunlardan başlıyorum...

O. C. K.

1. Gerçi. (Y.N.)

2. Kadınların çarşaf yerine kullandıkları, baş örtüsüyle birlikte giyilen hafif üstlük. (Y.N.)

3. Dizkapağına değin geniş olarak inen, arka yanında büzgüleri çok, dizkapağından aşağıya gelen yeri dar bir tür pantolon. (Y.N.)

4. Çingene. (Y.N.)

ÇİNGENELER

Birinci kısım

Bundan yirmi-yirmi beş yıl önce, az aydınlık, çok durgun bir temmuz gecesi idi. Ortada ağustosböcekleriyle karakurbağalarının hiç durmadan ötüşlerinden başka ses yoktu. Vakit tam yatsı zamanıydı.

Bir arkadaşıyla birlikte Topçular'daki "Tokaların Bağları" denilen yerin biraz ilerisinde oturmuş, ağustosböcekleriyle karakurbağalarının tatlı tatlı ötüşlerini dinliyorduk.

Ayıp değil ya, kimi kanarya, florya², papağan dinler, zevk alır; kimi de bizim gibi işte böyle ağustosböceği, kurbağa dinlemekten hoşlanır.

Bu saatte gündüzden pek yorgun düşen harmancı Çingeneler çoktan yatmışlardı. Elli-altmış adım kadar ötemizdeki çadırlarda tıs bile yoktu. Bol buğdaylı, bol arpalı harman yerlerinde akşamdan tıka basa tıkınarak karınları davul gibi şişmiş olan beygirlerle taylar, eşeklerle sıpalar öyle derin birer uykuya dalmışlardı ki, bunları bacaklarından sürükleseler haberleri olmayacaktı. Kadın, erkek, çoluk çocuk Çingenelerin bir kısmı sıcaktan

1. Eyüp'te bir bölge. (Y.N.)

2. İspinoğillerden bir kuş türü. (Y.N.)

çadırların biraz ilerisindeki incir ağaçlarının altlarına devrilmiş, sereserpe uyuyorlardı.

Oturduğumuz yer, o mevkinin en yüksek ve bütün İstanbul'un görünüşüne hâkim, güzel bir yeri idi. Şehrin Haliç ve Fatih tarafları da şimdi mışıl mışıl uyuyorlardı. Yalnız Beyoğlu yakası henüz ışıllı ışıllı ışıllıyor; Tepebaşı Bahçesi¹ ise pırıl pırıl yanıyordu. Öyle ki tam bir saatlik yerden çalınan havaların bazılarında biz de olduğumuz yerden ıslıkla iştirak bile ediyorduk.

Bir aralık Tepebaşı bandosu meşhur *Carmen*'e² başladı ve tam biz de gene ıslıkla ona karışalım derken elli-altmış adım kadar ilerimizdeki çadırların birinden bir kıvıldağa oldu. Bu çadır, öteki çadırlardan en sonunda ve onlardan yirmi-yirmi beş adım kadar açıkta bir çadır dı.

Arkadaş, "Çingenelerden biri uyandı galiba!" dedi.

Dikkatle baktım, hakikaten çadırın kapısından dışarıya bir baş uzanmıştı ve bu uzanan baş, bir kadın başına benziyordu. Biraz sonra çadırdan tamamıyla dışarıya çıkan bir kadın, ayaklarının ucuna basarak pırtırtısız bir halde gitti; biraz ötedeki harman yığınlarından birine yaslandı.

Tepebaşı Bahçesi bu gece inadına *Carmen*'i ne de hoş, ne de yanık çalıyordu. Oturduğumuz yerin sağ tarafı böğürtlenlikti. Biz kendimizi bu böğürtlenlerle sipere aldığımız için kadın bizi göremiyordu. Biz, şimdi onun böyle vakitsiz olarak çadırdan yavaşça çıkıp ve çıtırtısız, pırtırtısız gidip ilerideki ekin yığınlarına yaslanmasına şu manayı ve-

1. Tepebaşı'nda 1890'da açılan Tepebaşı Bahçesi kentin en gözde eğlence mekânlarından biriydi. (Y.N.)

2. Fransız besteci Georges Bizet'nin dört perdelik opera eseri. Ana konusu *Mérimée*'in *Carmen* adlı kısa romanından alınmıştır. *Carmen*, Don Jose adlı bir muhafız çavuşunun, Carmen adında bir çingene kızına olan aşkını ve bu aşkın cinayetle biten sonunu anlatmaktadır. (Y.N.)

riyorduk: “Mutlaka,” diyorduk, “hatuncağızın ya sıcaktan ya pireden uykusu kaçtı ve kalktı, öteki uyuyanları rahatsız etmeden usul usul gidip ekin yığınlarına yaslandı.”

Karşı yakada *Carmen* alabildiğine gidiyor; arada bir flütlerin bülbülleşen nağmeleri sanki yanibaşımızda ötüyorlarmış gibi kulaklarımızı nefesliyordu. Opera yarıya gelmişti, klarnetlerle fanyollar¹ ağır, yalvarıcı, gevrek nağmelere dökülmüşlerdi, davulla birlikte trampetler bu nağmelere tek değnek ve ağır aksakla tempo tutuyorlardı.

İşte tam bu aralık usulca çadırdan çıkıp da sessizce ekin demetlerinin üstüne yaslanmış olan kadının derin ve tatlı bir, “Aaaah!” çektiği duyuldu.

Biz şaşırıldık ve arkadaş bana yavaşça sordu:

“Galiba *gaco*'ya (kadına) *Carmen* dokundu!”

“Öyle mi? Yoksa başka bir derdi mi var zavallının?”

Çok geçmeden ahlar, oflar birbirini kovalamaya başladı... Daha sonra kadın ekin yığından ayrıldı; uzakta çalan bandonun ahengine ayak uydurur gibi biraz ileriye doğru açıldı. Ondan sonra da döndü, gene geldi, gene ekin yığına yaslandı, orada biraz daha inledi ve nihayet *Carmen* bitince tekrar döndü, gene aynı sessizlik içinde yürüdü, çadırına girdi.

Arkadaş, “Garip şey,” dedi, “bizim bir harmancı Çingene *Carmen*'den bu kadar müteessir olsun!”

“Gerçekten garip! Ancak kalpten kalbe yol olduğunu unutmayalım... Biz ki *Carmen* denilen bu şaheser Çingene operasına bu kadar bayılıyoruz; öz Çingene nasıl bayılmaz?”

“Fakat bunlarda *Carmen*'i anlayıp ondan müteessir² olacak musiki kültür ve duygusu ne gezer?”

1. Bariton veya tenor ses veren, bakırdan yapılmış çalgı. (Y.N.)

2. Üzülmüş, üzüntülü, etkilenmiş. (Y.N.)

“Artık orasını bilmem... Benim anladığım bu kadın, çadırından sıcaktan, pireden sağa sola dönerken *Carmen*'i duydu, çıktı ve bir âşık gibi; ahlarla, oflarla onu dinleyip mest olduktan sonra gene yatağına döndü...”

* * *

Artık bizim için kalkma zamanı gelmişti. İkimiz de esniyorduk, uyku bastırıyordu... Birer cigara daha tellendirip tam kalkarken baktık, o kadının girdiği çadırın içinden ezgin, baygın bir mırıltı gelmeye başladı. Kulak verdik. Bu mırıltı, şimdiye kadar hiç duymadığımız yepyeni bir şeydi. Şarkı desek pek şarkıya, türkü desek pek türküye benzemiyor, ancak gecenin bu vaktinde, bu ıssız, yarı aydınlık ve çok durgun bir yerde kulaklarımıza çalınan bu makamlı mırıltının tatlı bir yürek duygusunu anlatan hafif bir ezgi olduğu seziliyordu. Hey gidi gençlik hey, şimdiki aklımız olsaydı hiç kalkar da usul usul çadırın yanına sokulur, kulağımızı seksen yerinden yamalı çadırın kenarına ve gözlerimizi küçücük yırtıklara dayayarak bu mırıltının ne olduğunu anlamaya çalışır mıydık?

Çadırın içi karanlıktı; kapıdan vuran pek az bir aydınlıkla bir kenarda küçücük, külüstür bir salıncak görünüyor ve yerde yatan bir kadının eli yavaş yavaş o salıncığı sallayarak mırıldanıyordu. Belliydi ki, anası dışarıdan içeriye girerken çocuk uyanmış, şimdi onu tekrar uyutmak için kadın, alçak sesle o ezgin ve baygın nağmeli şu ninniye söylüyordu:

*Rağduk kele kana, beşe kana,
Avrupa dana dana dana!
Rağduk dana, tospaaa dana dana,
Kele kana, beşe kana!
Rağduk dana dana,*

*Dana din nan... Dan din nan...
Dini dini dini... din nani dini
Dina dina dina dinana dina!*¹

Ninni biteli, çocuk uyuyalı, salıncak duralı ve ninni-yi söyleyen anne kendinden geceli belki bir hayli olmuştu. Ancak biz hâlâ çadırın yanında duraklıyor, ne olur, çocuğun kulağını pire yahut burnunu sivrisinek ısırıda da o gene uyansa ve anası şu tatlı ninniye tekrar söylese diye bekliyorduk!

* * *

Arkadaş biraz musikiden çaktığı için o gece çadırın kenarında dikkatle birkaç kere dinlediği bu ninninin zor anlaşılın güftesini değil de kulağa pek tatlı gelen bestesini zihnine oldukça perçinlemişti. Hatta gece eve gelirken yolda bu nağmeyi durmadan boyuna tekrarlıyor ve ertesi gün bunu notaya alarak akşamüstü aynı yerde bana büyükçe bir ağız armoniğiyle² çalarak Çingeneleri bile şaşır-tacağını söylüyordu. Ertesi akşam gene onunla aynı yerde erkenden, daha güneş batmasına yarım saat kala buluştuk. Çingeneler harmanı yeni paydos etmişler; erkekler birer gölgeye yanüstü uzanmışlar, cigaralarını tütürüyorlar, çocuklar atları, tayları, eşekleri, sıpaları harman yerinin alt tarafındaki yalaklara³ sulamaya götürüyorlar; kadınlar da çadırların önündeki yer ocaklarında çalı çırpıları buram buram tütürerek akşam yemeklerini hazırlıyorlardı.

1. Git yavrum, oyna, sıçra, hopla, yol al! Yorulursan otur, dinlen... Uyu! Mışıl mışıl uyu! (Yazarın notu)

2. Armonika, mızık. (Y.N.)

3. Hayvanların su içtikleri taş veya ağaçtan oyma kap. (Y.N.)

Arkadaş oraya benden önce gelmiş, dört gözle beni bekliyordu. Ben yanına gelir gelmez cebinden ağız armoniğini çıkarıp güldü. Sonra çadırların solundaki incirliği göstererek kucağındaki torbaya sarılı çocuğa oradaki gölgelikte meme emzirmekte olan kadını göstererek, “Akşamki bu olmalı!” dedi. Gece yüzünü iyice görmediğimiz için o muydu, değil miydi pek kestiremiyorduk.

Ben, yanına oturur oturmaz arkadaş armoniği ağzına yanaştırdı. Yanaştırdı amma o daha üflemeğe başlamadan kızılı oğlanlı ve kahverenkli yedi-sekiz *şopar* (çocuk) etrafımızı sardı ve oracıkta eşi görülmemiş, arsız bir civıltıdır başladı:

“Ha veresin ağabeyciğim beş paracık bana!”

“Ha ver bana da beş paracık efendim, paşam!”

“Ver derim sana, biraz harçlık bize...” Yerde yuvarlanan dört-beş yaşındaki bir çocuğu göstererek: “Te bu *şopar*’cığın (çocukçağızın) yoktur babası... Kalmıştır öksüz...”

“Ha beyefendi ağabeyciğim, on paracıklar verseniz bize... Çekeriz birer kıyak hampur size!”

Bütün bu zırlıtlara biz hiç aldırılmıyor, gülüyorduk. Derken gülmemizden hıza gelen *şopar*’lar bu sefer de eteklerimizden çekerek asılmaya koyuldular:

“Ha versene be ağam beş paracık, *Odel* (Allah) versin sana daha çok!”

“Ah *laçi* (güzel) ağabeyciğim...” Yerde sürünen bir meme yavrusunu göstererek: “Toslayasın (veresin) buncağıza yarım metelik! Zere (zira) nenesi hastadır, yatar çadır içinde...”

Bu aralık az esmer, uzunca boylu, ince yapılı, tirşe¹ gözlü, sarı zemin üzerine siyah çiçek işlenmiş çepkenli,

1. Açık yeşille mavi arasındaki renk. (Y.N.)

morla karışık turuncu beneklerle dolu şalvarlı, belinde lahuraki¹ taklidi şal sarılı, başı alaca yemenili², ayakları püsküllü iskarpinli, her iki bileği ve parmakları gümüş ve altın yaldızlı bilezik ve yüzüklerle süslü yirmi-yirmi iki yaşlarında bir kız yanımıza sokuldu. Sırnaşan arsız çocukları yarı gerçekten, yarı şakadan azarladıktan sonra kendisi yılıştı:

“Ha tutun birer niyet de açayım size birer maydanozlu fal!”

“Biz maydanozlu istemeyiz!”

“Ebegömeçli açayım!”

“Ebegömeçli de istemeyiz!”

“Neli istersiniz ya civan beylerim?”

“Biz karanfilli isteriz!”

“Hay kokasınız karanfil gibi. Anlaşılan sizin karanfil gibi birer esmer sevgiliniz var. Allah artırsın muhabbetinizi; ille velakin açayım size birer fal da okuyayım kalpçiklerinizi!”

“Peki, aç bakalım!”

Hemen elindeki bakla çıkınına açıp önümüze uzatarak:

“Atın birer metelik içine!”³

Meteliği önce bizim arkadaş attı ve esmer, uzunca boylu, ince yapılı, tirşe gözlü kız metelikle baklaları bir iki çalkaladıktan sonra açtı ağzını:

“Bak benim karanfilli beyciğim, şimcik senin var bir sevdan... İlle velakin var bir sevdan... Amma demem ben ona karasevda... Senin bu sevdan bembeyaz, aynalı bir sevda... Amma tuttuğun niyetle iyi bir haber alacaksın sevgilinden... İyi bir haber alacaksın, iyi bir söz alacak-

1. Hindistan'ın Lahor şehrinde dokunan çok makbul şal kumaşı. (Y.N.)

2. Kalıpla basılıp elle boyanan, kadınların başlarına bağladıkları tülbent. (Y.N.)

3. O zaman on para yüz para yerine geçirdi. (Yazarın notu)

sın... Şimcik bugünlerde biraz üzüntü içindeysen de kasavetlenmeyesin öyle uzun uzun. Zere kavuşacaksın yakında sevgiline... Onunla bir araya geleceksin, gözyaşını sileceksin... Kör kuyuyu deleceksin!”

“Kör kuyuyu da nereden çıkardın?”

“Ben çıkarmadım onu... Onu çıkardı senin sevdan? Senin ki yüreciğin şimcik sevda ile susamıştır; yanar fırının içi gibi... Lazımdır onu söndürsün bir kuyu su... İlle kuyu var ortada... Suyu görünmez içinde... Zere... kapalıdır üstü... Örtülüdür toprakla... Derler buna kör kuyu... İster ki delmek bu kör kuyuyu... Çıksın içinden bir tatlı su... Ha içsin o suyu... Serinlesin yüreciğin... Ona sebepten derim işte sana ki, sen kasavetlenmeyesin, yakında alacaksın iyi bir haber, kavuşacaksın şirinciğine... Yalnız merak ederim ki sen mi verdin ona gönül yoksa o mu yaktı sana daha önce abayı?”

“Hayır, ben vermiştim daha önce ona feryadı!”

“Hah... Öyleyse geçmiş olsun, sen savdın şinci nöbetini... O çeksın artık kasavetini! Üzülme, üzülp de süzülme, tosba² gibi üzülme! Sabrın sonu selamet!” Çadır dan kendisine doğru gelen yağız bir delikanlıyı gösterek: “İşte geldi Kel Ahmet! Hay sağlıcağılan paşacığım!” Bu sefer fal çıkınını bana doğru uzatarak: “Ha at meteliği de bakayım senin de niyetine!”

“Benim niyetime bakılmış!”

“Kim dersin bakmış senin niyetine?”

Alay için:

“Kaynanam bakmış!”

“Kaynanan mı, sen daha çocuk sayılırsın, hiç olur mu senin kaynanan?”

1. Abayı yakmak. (Y.N.)

2. Kaplumbağa. (Y.N.)

“Olmuş işte!”

“Öyleyse hay o kaynananın başına kaynar sular yağsın! Niçin ya dememişler:

Kaynana kaynana
Kalk gelin oynana
Oynaması senden
Çalması benden
Hülürük yavrum hülürük
Avşama kalmaz gelürük!”

“Oldu olacak, bunu makamla söyle de bari biraz eğlenelim!”

“Toslarsın bir gıroşçuk (kuruşçuk) makamla da söylerim!”

Kuruşu eline dayayınca beriki ellerini çırparak başladı kaynana türküsünü makamla söylemeye! Tabii buna etrafındaki *şopar*'lar da karışınca iş büyüdü ve bir-iki dakikanın içinde etrafımız panayıır yerine döndü.

Yalnız oradaki Çingene çocukları ve karıları değil, civarda akşam keyfi yapan birçok başka kadınlarla çocuklar da başımıza üşüştüler... Hatta biraz ilerideki incirlerin gölgesinde kucağındaki çocuğu elleriyle sallayıp ona, “Kış... kış... kış!” yaparak yanımıza sokuldu... Arkadaş artık işin tam kıvamına geldiğini anlamıştı. Cebinden armoniği çıkarıp dudaklarına yanaştırdı; Çingenelelerin şaşkınca bakışları arasında bir gece önce çadırın kenarında dinlediğimiz o ezgin¹, baygın nağmeyi tutturdu... Önce birkaç saniye kadar bundan pek bir şey anlamayan Çingene çocukları biraz sonra birdenbire afalladılar ve hep analarının, ablalarının yüzlerine bakarak bağırdılar:

1. Üzüntü veren. (Y.N.)

“*Hoy miday, hoy miday!* (Hey anne, hey anne!) *hoy peral, hoy peral!* (Hey abla, hey abla!) Bu ne çalar, bu ne çalar?”

Şimdi kadınlar da alık alık birbirlerinin yüzlerine bakıyorlardı. Arkadaş çalgısını bir-iki daha üfledikten sonra döndü, kucığında çocuk olan genç kadına, “Haydi,” dedi, “kız, şimdi benim bu çaldığımı sen ağızdan söyle, ben de gene çalgıyla çalayım!”

O biraz utanır gibi oldu. Başı çatkılı, suratsız kocakarılarından birinin yüzüne bakarak Çingenece bir şeyler söyledi... Kocakarı da ona ters bir karşılık yerince zavallı somurtarak çadırının yolunu tuttu. Sonra suratsız kocakarı giden kadın için, “O,” dedi, “bilmez söylemesini... Hem o hastadır hasta...” Öteki esmer, narin ve tirşe gözlüyü göstererek: “Te bu söylesin, siz çalarsınız!”

Arkadaş sordu:

“O giden hasta dedin, nedir hastalığı?”

“Yok bir şeyciği amma temelden... Kocasını kurar bazı bazı, düşünür ağlar.”

“Kocası nerede?”

“Kocası ölmüştür bu İdirellez’den bir gün öncesinde...”

“Vah zavallı vah!”

“Vah ki vah! Hep acırız ona şinci bütün obacak!”

“Bu kadının başka kimsesi yok mu?”

“Var te kucığındaki çocucağı... Bir de ben varım, kaynanası...”

“Demek o senin gelinin!”

“Ha ha!”

Etraftaki çocuklar gene arsızlanmaya başladılar...

“Ha veresin ağabeyciğim beş paracık bana!”

“Ha buyurasın bana bir metelikçik, *Odel* sana bereket versin!”

“Te bu *şopar*’ın babası yeni ölmüştür, kalmıştır şinci yetim, veresin buncağıza birkaç paracık!”

Çocukların bu arsızlıkları üzerine esmer, narin, tirşe gözlü kız onlara bağırdı:

“Susun da susun... Haydi *cakana şerha* (Haydi çadırlara gidiniz)! Haydi *cakana miday* (Haydi annelerinizin yanına gidiniz)!”

Çocuklar susup bir-iki adım öteye çekildiler.

Suratsız kocakarı, esmer, narin, tirşe gözlü kıza uzunca ve Çingenece bir şeyler söyleyerek bizim arkadaşı sıkı bir göz baskınına aldı. Kocakarının durumundan, bakımından öyle anlaşılıyordu ki o, bizim arkadaşı oraya dilber Çingene kızlarıyla gönlünü eğlendirmeye gelmiş paralıca bir delikanlı sanıyordu. Oysaki bizim arkadaş daha çok kır, köy, orman, sahra hayatını seven, sonra da musikiye pek bayılan sanatkâr yaradılışlı bir gençti. Bir gece önce bu çok güzel pastoral yerde dinlediğimiz Çingene ninnisini şimdi aynı kadına bir daha söyletmek ve kendi ağız armoniğiyle ona ortaklık etmek için can atıyordu.

Tekrar armoniğini hazırlayarak suratsız kocakarıya işmar¹ etti:

“Şu sizin ninniyi hep bir ağızdan bir daha söyleyelim haydi!”

Kocakarı, “Ben,” dedi, “kocakarıyım... Benden geçmiş öyle şeyler...”

Sonra çocuklara esmer, narin, tirşe gözlü kızını göstererek:

“Te söyleyin, ep birlikte bunlarla.”

Tirşe gözlü kız önce utanır gibi nazlandı. Sonra arkadaşımın gösterdiği bir çil kuruşu görünce, “Ha bakayım,” dedi, “sen bulaş çalmaya, biz de tutturalım peşinden!”

Ahenk bu sefer daha şatafatlı başladı. Tirşe gözlü kızın billur gibi, pürüzsüz bir sesi vardı. Kız ve oğlan çocukların da karışık, alacalı sesleri pek fena kaçmıyor-

1. El, göz veya başla yapılan işaret. (Y.N.)

du. Şimdi etrafımızı sarmış olan seyirciler gülmeden katılıyordu. Ahenk böylece birkaç defa tekrarlandı. Bizim arkadaş bir gece önce yarım yamalak bellemiş olduğu Çingene ninnisini böylelikle adamakıllı pişirmiş oldu.

O gece bizim kır tarafındaki mahalle kahvesinin aylandırlı, kakkahalı, havuzlu bahçesinde bu ninni belki yirmi kere çalındı ve genç arkadaşlardan birçoğu armonik çalan arkadaşla hep şöyle alay ettiler:

“Bravo sana yahu, sen anadan doğma Çingene’ymişsin de haberimiz yok!”

* * *

Bizim arkadaşı artık her gün, ikindiden sonra koydunuzsa bulun... Eskiden yaz akşamları ara sıra gittiği harman yerine şimdi her akşam damlıyordu. Zavallı artık başka gezme yerlerini, civardaki başka bağları, bahçeleri, subaşlarını hep unutmuştu. Varsa Toskaların harman yeri yoksa Toskaların harman yeri...

* * *

Aradan bir hafta geçmişti ki bir akşam bizim musikisever arkadaş bana geldi:

“Ayol, sen artık harman yerine hiç gelmez oldun, kalk bu akşam yine birlikte gidelim!”

“Gidip de ne olacak, hep aynı durum, aynı görüş değil mi?”

“Hep aynı durum, aynı görüş olur mu? Bu bir hafta içinde ben onlardan birkaç ninni ile birkaç türkü daha öğrendim!”

“Oh, âlâ! Tanrı feyzini artırsın!”

“Sonra ben de onlara armonikle, kemanla bazı şeyler öğrettim!”

“Desene artık onlarla iyice içli dışlı oldun!”

“İçli dışlı oldum amma... Birkaç akşamdır orada kırsarak boylu, köse suratlı, sıırım gibi, elleri, kolları, yüzü dövmele içinde bir herif peyda oldu... Bu herif bana bir tuhaf bakıyor!”

“Nasıl bir tuhaf bakıyor?”

“Ne bileyim ben... İşte öyle bir tuhaf... Hani seninle gittiğimiz akşam, benim falıma bakan, sonra çocuklarla ve benim armonikle birlikte, ‘*Rağduk kele kana, beşe kana!*’ ninnisini söyleyen o esmer, narin, tirşe gözlü kız yok mu?”

“Ey, ne olmuş?”

“Galiba bu herif o kızın eniştesiymiş...”

“Peki, sonra?”

“Sonrası herif, nasıl anlatayım... Ben oraya gidince hemen yanıma damlıyor, biraz hoşbeşten sonra, ‘Bir cigara var mı?’ falan derken bana birtakım acayip şeyler söylüyor, sonra boyuna, ‘Bir kat eski elbisen, bir çift eski pabucun varsa bana getir, sevaptır!’ diyor.”

“Bu sözlerin acayıplık neresinde?”

“Sade o kadar değil, başka şeyler de söylüyor.”

“Başka şeyler de neler?”

“O esmer, narin, tirşe gözlü kız için, ‘Bu kız içli bir kızdır, bu gidişle korkarım, günün birinde sana abayı yakacak, onun için ayağını tetik al!’ diyor. Oysa ki ben...”

“Yoksa ki sen... Anlaşılan ilk gece *Carmen*’i dinledikten sonra çadırında baygın baygın... *Rağduk kele kana...*”

“Allah etmeye! Bilirsin ki ben sanatkâr yaradılışlı ve tabiatın güzelliklerine, başıboşluklarına vurgun, hassas bir gencimdir.”

“İyi ya işte... Zaten bu dalga da en çok senin gibilere musallat olur ve böyle başlar!”

“Hangi dalga?”

“Feryadı vermek dalgası!”

“Adam, alayı bırak şimdi de haydi kalk bu akşam yine seninle oraya gidelim de şu herifi bir de sen gör, onunla bir de sen konuş bakalım! Herifin ağzında bir bakla var, sen kendisiyle biraz konuşunca ne demek istediğini iyice anlarsın!”

“Herif seni eski elbise, eski papuç falan diye sızdırmak istiyor. Kim bilir onların arkasından daha neler isteyecek?”

“Haaa! Dün akşam da bana küçük beyağa, ‘Bir akşam şunun şurasındaki incirlerin altında çilingir sofrasını kurup bir papaz uçuralım!’ dedi.”

“Dediğim gibi, anlaşılıyor Vehbi’nin kerrakesi¹! Ancak sana peşin haber vereyim ki onlar, kızlarının dünyada başkasıyla sevdalanmasını, âşıktaşlık yapmasını istemezler.”

“Canım, zaten ortada böyle bir şey yok!”

“Yok amma, herifin günün birinde kızın sana abayı yakacağını söylemesinde dalavere var!”

“İşte ben de onun için işi sana açıyorum, bu akşam birlikte gidelim diyorum ya!”

“Peki, gidelim bakalım, devran aynası² ne çehre gösterecek!”

* * *

“Vay küçük beyağalar, hoş geldiniz!”

“Hoş bulduk!”

Herifi dikkatli bir süzdüm, gerçekten kısarak³ boy-
lu, kösele çehreli, sırım gibi; elleri, kolları, yüzü koyu
kurşuni dövmeler içindeydi.

1. İşin içyüzünü, gerçeği öğrenmek. (Y.N.)

2. Ayine-i devran. Kader, zaman, gelecek günler. (Y.N.)

3. Biraz kısa, kısaca. (Y.N.)

“Osman Cemal’in *Çingeneler*’i muhakkak bir şaheserdir. (...) Okudukça şaşırıyorum. Sayfaları çevirdikçe içim hüzün, sevinçle dolu, karmakarışık bir âleme giriyor.”

Sait Faik Abasıyanık

Görmezden gelinenlerin, unutulunanların yazarı Osman Cemal Kaygılı, kült romanı *Çingeneler*’de gündelik hayatın önemli figürlerinden Çingenelerin kültürüne değdiriyor kalemini. Yazar, birlikte yaşadığımız ama haklarında neredeyse hiçbir şey bilmediğimiz İstanbul Çingenelerinin günlük yaşamı, kültürü, müziği, eğlencelerini; müziğe tutkun, araştırmacı bir gencin hikâyesiyle birlikte, ilginç bir kurguyla anlatıyor ve okuyucularını bir zamanların İstanbul’unda keyifli bir yolculuğa çıkarıyor.

Ben bu işi salt musiki merakı yüzünden takip ediyorum; onun için ne yapıp yapıp bizdeki şu bohem hayatını, Çigan hayatını beş-on güne kadar yakından inceleyeceğim, bakalım bahtımıza neler çıkacak! Zaten meşhur sözdür: Çingene’nin zurnasında peşrev olmaz, ne çıkarsa bahtına!

#türkedebiyatımirası #çingenekültürü #istanbul #eğlencehayatı #müziktutkusu #istanbulalemleri

 CAN roman

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi

ISBN 978-975-07-4032-1

9 789750 740121